

MODERN VERGİ VE KLASİK ZEKÂT ANLAYIŞI ÜZERİNE TAHLİLLER

Mustafa Badem*

Özet

Büyük çoğunluğu Müslüman olan ülkemizde vergilendirme birçok konuda olduğu gibi şerî usullere göre yapılmamaktadır. Bunun nedenleri arasında ilk sırada gösterilebilecek gerekçe hızla gelişen ve yenilenen yenedünya sitemine özellikle dini taassuplar nedeniyle, yapılan yeni içtihatların uygulanmasındaki zorluklardır.

Dinimiz akli kullanmanın yanında değişime de yol veren birçok kolaylığı sağlayan hükümleri barındırır. Ancak insanlar tarafından geçmişte olduğu gibi dinin tahrif edileceği korkusu yeniliklerin önünü tıkamaktadır.

Modern vergi anlayışını tasvip edenler dini kaidelere göre dizayn edilmiş vergi sistemini yetersizlik kanaatine kurban etmişlerdir. Bu düşünceden mütevellit dinî bir vergi anlayışını geri plana atmışlardır. Oysaki gerekli güncellemeler yapılarak ortaya konulan ve dini ilkeler zeminine oturtulmuş bir vergi sistemi diğer akımlar üzerine oturtulmuş vergi sistemlerinden kat kat üstündür. Çünkü dini duyarlılık ve yaptırımlar diğer akımların yetişemediği birçok artıya sahiptir.

Anahtar kelimeler: Vergi, zekât, öşür, iane, cizye.

ANALYSIS OF MODERN TAXES AND CLASSIC ZAKAT

Abstract

The vast majority of Muslims in our country, which is made by taxation and jurisdictional procedures as well as in many aspects. The reason for this fast growing due to reasons that can be shown in the first and especially between religious fanaticism and the renewed my new world, made the difficulties in the implementation of new case law. In addition to using the mind to change our religion also contains the basic provisions that provide many conveniences that way. However, people fear that by falsification of religion as in the past is blocking innovation.

In addition to using the mind to change our religion also contains provisions that provide many conveniences that way. However, put forth the necessary updates and performing a religious tax system sited on the ground principles are sited on top of the other layers of the current tax system. Because it has many plus religious awareness and enforcement of reach of other currents.

Keywords: Tax, zakat, the tithe, solidarity, cizye.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, (mustafabadem46@hotmail.com)

Giriş

Bir ülkenin dış tehditlere karşı kendini savunmak, iç güvenliğini sağlamak, yatırımlar yaparak gelişmek, hizmet ederek halkının eğitim ve refah seviyesini artırmak gibi temel gayeleri bulunur. Tüm bunları icra etmek içinde belirli maddi kaynaklara ihtiyacı vardır. Bunu da büyük oranda halkından vergi tahsil ederek temin eder. İslam hukukuna göre yönetilen devletlerde bu ihtiyaç zekât, öşür, cizye gibi vergilerle karşılanır.

İslam hukukunda zekât, belli bir malın, belirlenmiş şartlar dâhilinde hak sahiplerine temlik edilmesidir.¹ Kur'an'da birçok ayette geçen zekât, sadaka, hak, infak, ihsan ve iâne kelimeleri de zekât (vergi) manasında anlaşılmışlardır.² "*Namazı kılın, zekâtı verin*"³, "*Ey Muhammed! Mallarının bir kısmını kendilerini temizleyip arıtacak sadaka olarak al...*"⁴, "*Onların mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır*"⁵, "*Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda infak etmeyenlere can yakıcı bir azabı müjdele!*"⁶, "*Ey insanlar! Kazandıklarınızın temizlerinden ve size yerden çıkardıklarımızdan infak edin.*"⁷, "*İhsan edin, şüphesiz Allah ihsan edenleri sever*"⁸, "*iyilikte ve fenalıktan sakınmada yardımlaşın! (iane)*"⁹

Muhammed Ebu Zehra zekâtтан bahsederken, "Bu dini farizaya, tabiri caizse içtimaî vergi demek, daha doğru olur. Biliyoruz ki, Peygamber Efendimiz (sav), onu topluyordu; Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer de toplamıştı" demektedir.¹⁰ Zekât ile bugünkü vergiler arasında şekil yönünden bazı benzerlikler bulunmakla birlikte, temelde büyük farklılıklar vardır. Bu farklılıklar dinin temel ilkelerinden kaynaklandığı gibi enflasyon, zam, kıtlık, refah seviyesinin düşmesi veya yükselmesi gibi iktisadi değişkenlerin çok olmasından da kaynaklanır. Bu ve buna benzer sebeplerden dolayı da günümüz vergi anlayışı ile klasik zekât anlayışı arasında ki farklar çoktur. Oysa Kur'an'da zekât, cizye, iane, öşür gibi vergilerin meşruiyeti belirtilip, tahsilatı emredilirken bunlar hakkında herhangi bir oran belirtilmemiştir. Böylece bu oranların devlet başkanları tarafından o günün şartlarına göre belirlenmesinin yolu açık tutulmuştur.

¹ Abdurrahman el-Ceziri, *Kitabü'l Fıkhı Ala'l Mezahibi'l Erbaa*, Mısır Ts, I/590; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuku İslamiyye ve Istılâhâtı Fıkhıyye Kamusu*, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1969, IV/77.

² Muhammed b. Ahmed b. Ebi Sehl es-Serahsi, *el-Mebsüt*, Beyrut, 1978, II/149; Alaüddin Ebü Bekr b. Mes'üd el-Kasâni, *Bedâi'u's Sanaî' Fî Tertibi's Şerâi'*, Beyrut, 1974, II/2; Muhammed Hamidullah, *İslam Hukuku Etüdderi*, çev: Kemal Kuşcu, Bir Yayıncılık, İstanbul, 1984, s.103-104.

³ Nur, 24/56; Mücadele, 58/13; Müzzemmil, 73/20.

⁴ Tevbe, 9/103.

⁵ Zâriyat, 51/19.

⁶ Tevbe, 9/34.

⁷ Bakara, 2/267.

⁸ Bakara, 2/195.

⁹ Maide, 5/2.

¹⁰ Muhammed Ebu Zehra, *İslam'da Sosyal Dayanışma*, Çev: E. Rûhi Fığlalı - Osman Eskicioğlu, Yağmur Yayınları, İstanbul, 1969, s.153.

Diğer taraftan İslam'ın getirdiği eşitlik, sosyal adalet, yardımlaşma, fedakârlık gibi kavramların beslemediği yönetimlerde birçok konuda olduğu gibi vergi konusunda da aşırı serbestlik ve materyalist akımlardan doğan bir takım sorunlar mevcuttur. Akıl-nakil sentezi doğru yapılmadığı müddetçe bu sorunlar daima gündemde olacaktır.

A) Türkiye'deki Vergi Çeşitleri

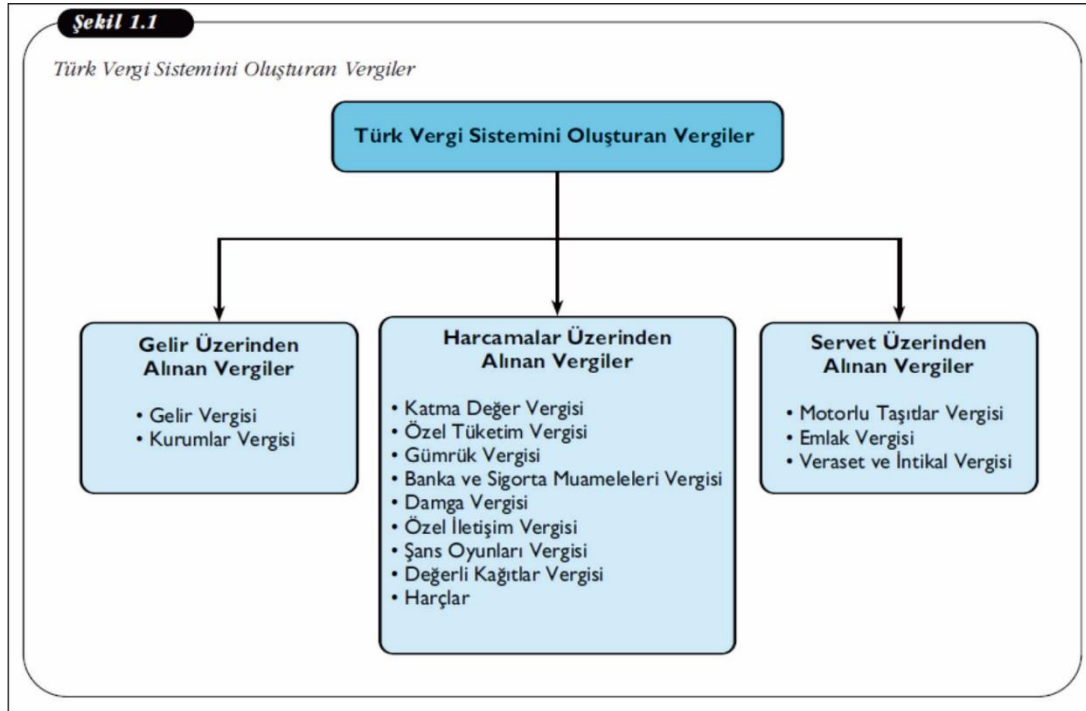
Günümüz vergi usul kanununda vergiyi doğuran olay şu şekilde açıklanır: “Vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vukuu veya hukuki durumun tekemmülü ile doğar.” (VUK. 19).¹¹ Dolayısıyla şartların yerine gelmesi ile kişi vergi mükellefi olur.

Devletler, vatandaşlarına hizmet üretmek ve verilen hizmetin devam ettirilip geliştirilmesini sağlamak amacıyla, altyapı başta olmak üzere çeşitli alanlarda yatırımlar yapar. Ülkemizde de gerek yerel yönetimler gerekse de merkezi yönetim kanalıyla çeşitli yatırımlar yapılmaktadır.

Söz konusu yatırımlar bir bütçe dâhilinde gerçekleştirilir. Devletin bütçesini ise vatandaşlardan ve özel sektörden alınan dolaylı veya dolaysız vergiler oluşturur. Yani devlet, vatandaşlarından ve özel sektörden aldığı vergilerle, bütçesini oluşturur ve yatırımlarını finanse eder.

Türkiye’de başlıca vergi çeşitleri şunlardır: “Gelir üzerinden, harcamalar üzerinden ve kişilerin serveti üzerinden alınan vergiler”

Şekil 1.1.

¹¹ Saban, Nihal, *Vergi Hukuku*, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri Yayınları, Eskişehir, Nisan, 2014, s.43.

Bilici, Nurettin, *Türk Vergi Sistemi*, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir, 2013, s.4.

1) Gelir Üzerinden Alınan Vergiler

Gelir üzerinden alınan vergiler, “Gelir Vergisi” ve “Kurumlar Vergisi” olmak üzere ikiye ayrılır. Bu vergi çeşidinde, gelir arttıkça tahakkuk eden vergi miktarı artar. Gerçek kişilerin bir takvim yılında elde ettiği kazançlar bu vergi çeşidine girer.

a) Gelir Vergisi

Gelir dairesi içerisinde değerlendirilebilecek vergiler genel olarak şöyledir: “Ticari kazançlar, zirai kazançlar, ücretler, serbest meslek kazançları, gayrimenkul sermaye iratları, menkul sermaye iratları, diğer kazanç ve iratlardır.”¹² Ülkemizde gelirler sınıfında bu kalemlerden vergi tahsil edilir.

b) Kurumlar Vergisi

“Kurumlar Vergisi” ise kurumlar vergisi kanununun birinci maddesine istinaden, sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek veya vakıflara ait iktisadi işletmeler ile iş ortaklıklarının kazançlarından hesaplanmaktadır. Ülkemizde tüm bu kapsama giren özel sektör çatısı altında yer alan şirketler, gelirleri üzerinden %20 oranında Kurumlar Vergisi ödemektedir.¹³

78

2) Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler:

Harcama vergileri üretilen, tüketilen, satılan mal ve hizmetler veya çeşitli muameleler üzerinden alınan vergilerdir. Bu vergiler uygulamada gider vergisi, tüketim vergisi, istihsal vergisi, muamele vergisi ve mal ve hizmetlerden alınan vergiler gibi isimlerle anılmaktadır. Harcamalar üzerinden alınan vergi çeşidinde en çok bilinen vergi adları sırasıyla “Katma Değer Vergisi” (KDV), “Özel Tüketim Vergisi” (ÖTV)’dir.¹⁴

a) Katma Değer Vergisi

Katma Değer Vergisi, KDV Kanununun birinci maddesine göre; ülkemizde gerçekleştirilen ticari, sınai, zirai ve serbest meslek faaliyeti çerçevesinde yapılan teslim ve hizmetler ve her türlü mal ve hizmet ithalatı KDV’ye tabidir.

b) Özel Tüketim Vergisi

¹² Bilici, Nurettin, *Türk Vergi Sistemi*, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri Yayınları, Eskişehir, 2013, s.9-51.

¹³ Bilici, s.85.

¹⁴ Bilici, s.107.

Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), ilgili Kanun'un ekli listelerinde yer alan ürünler için geçerli olup, söz konusu malların bir defaya mahsus olmak üzere satışı üzerinden ÖTV alınmaktadır. Özel Tüketim Vergisi Kanunu'nun hükümleri, genel olarak 1 Ağustos 2002 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.¹⁵

3) Kişilerin Serveti Üzerinden Alınan Vergiler:

Türk vergi sisteminde servet üzerinden alınan vergiler; emlak vergisi, motorlu taşıtlar vergisi, veraset ve intikal vergisi olmak üzere üç tanedir. Bunlardan ilk ikisi servete sahip olma, sonuncusu ise servetin intikali sebebiyle alınmaktadır.

a) Emlak Vergisi

En yaygın olarak bilinen "Emlak Vergisi", Türkiye sınırları içerisinde bulunan binaları kapsar. Binanın yapıldığı madde fark etmeksizin, gerek karada gerek su üzerinde sabit inşaatın hepsini kapsayan bir vergi çeşididir.¹⁶

b) Motorlu Taşıtlar Vergisi

Motorlu Taşıtlar Vergisi ise Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu'nun beş ve altıncı maddelerinde yazılı olan, Karayolları Trafik Kanununa göre trafik şube veya bürolarına kayıt ve tescil edilmiş bulunan motorlu kara taşıtları ve Ulaştırma Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğüne kayıt ve tescil edilmiş olan uçak ve helikopterlerin tabi olduğu bir vergi çeşididir.¹⁷

c) Veraset ve İntikal Vergisi

Veraset Ve İntikal Vergisinin (VİVK) 1'inci maddesine göre, verginin konusuna "*karşılıksız intikaller*" girer. Karşılıksız intikal, malların bir kişiden başka bir kişiye veraset yoluyla veya bağış, yarışma ve çekilişlerde kazanılan ödüller, spor toto, milli piyango ikramiyelerinde olduğu gibi ivazsız olarak geçmesini kapsamaktadır.¹⁸

Bu vergi çeşitlerinin dışında en çok bilinen vergilerden biri de, "Damga Vergisi"dir. Söz konusu vergi, iki taraf arasında yapılan sözleşmelerden doğar. Burada taraflar, gerçek kişiler, şirketler, resmi daireler, yabancı ülkeler olabilir. Mükellef sayısı en fazla olan vergilerden biri olma özelliği taşıyan bir tüketim vergisidir. Bu vergi ile üretim aşamasından tüketim aşamasına kadar el değiştiren; mal, servet ve hizmet unsurlarına hukukilik kazandırmak için düzenlenen her türlü belgeler vergilendirilmektedir.¹⁹

¹⁵ Bilici, s.132.

¹⁶ Bilici, s.153.

¹⁷ Bilici, s.153.

¹⁸ Bilici, s.156.

¹⁹ Bilici, s.141.

B) İslam'da Vergiler (Zekât, Öşür, Cizye, Humus, İane)

İslam ekonomisinde vergiler dört kısımda ele alınabilir:

- 1- Zorunlu olup sadece fakirlerin, muhtaçların, vergi memurlarının, bazı sosyal harcamaların icrası vs. ihtiyaçları için servetten alınan vergiler. Zekât bu tür harcamaları finanse eder.
- 2- Zorunlu olup devletin ihtiyaçları için tarımsal üretimden alınan vergiler. Bu tür vergiye öşür denir.
- 3- Zorunlu olup da kişi başına alınan vergiler. Bunlar da cizye, haraç gibi başlıklar altında ele alınırlar.
- 4- Son olarak da Kur'an'da ianeyi (yardımlaşma) emreden ayet²⁰ ve hadisler²¹ ile, naslarda açık olarak zikredilmese de “seddi zeria, fethi zeria, genel zararı önlemek için özel zararın göze alınması, çok iyinin az iyiye, az zararın çok zarara tercih edilmesi gibi İslam'ın temel ilkelerine istinaden içtihat yolu ile koyulabilecek vergiler vardır.

Konuyu biraz daha açacak olursak örneğin öşür, cizye, haraç gibi vergiler devletin halkına hizmet etmesi ve kendi bekasını sürdürebilmesi için alınan vergilerdir. Çünkü her devletin bunları yerine getirmesi için belirli miktarlarda mali güce ihtiyacı vardır.²²

Ganimet, düşman ile yapılan savaştan elde edilen para, değerli eşya, gayrimenkul gibi şeylerdir. Beşte biri (humus) devlete aittir. Bu sayede tahrip olan şeyler ve harcanan savaş masrafları tazmin edilmiş olmaktadır.

Zekât, insanların servetinden alınan bir vergidir. Servetin belirli bir kısmının zenginlik sınırı olarak kabul edilebilecek miktara ulaşması ile belirli bir oranının fakirlere infak edilmesi sonucu yerine getirilmiş olur.²³ Yusuf Karadavi zekâtın faydalarını özet olarak: “Toplumda fakirliğin neden olabileceği sosyal sorunların önüne geçmek ve zengin ile fakir arasında gönül köprüsü kurmak, tabiri caizse sosyal meselelerde durumu olmayanları sigortalamak için zorunlu olarak Allah (cc) tarafından Kur'an aracılığı ile vaz edilmiş bir vergi türüdür. Ayrıca servetin dolaşıma katılması için bir vesiledir.” şeklinde dile getirmektedir.²⁴

Öşür, toprak ürünlerinden onda bir ya da yirmide bir oranında alınan vergidir. İmam Ebu Hanife'ye göre topraktan çıkan her türlü bitkisel üründen yağmur ile

²⁰ Maide, 5/2.

²¹ el-Buhârî, Muhammed b. İsmâîl, *Sahîh-i Buhârî Muhatasarı Tecrîd-i Sarîh*, Çev. ve Tahrir: Abdullah Feyzi Kocaer, Hüner Yayınları, Konya, 2004, I/374.

²² Döndüren, Hamdi, *Öşür Maddesi*, ŞİA, Şamil Yayınevi, İstanbul, Haziran, 2000, VI/324; Şamil İslam Ansiklopedisi, *Cizye Maddesi*, ŞİA, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1999, II/19.

²³ Şamil İslam Ansiklopedisi, *Zekât Maddesi*, ŞİA, Şamil Yayınevi, İstanbul, Temmuz, 2000, VIII/335-336.

²⁴ Şeker, Mehmet, *İslam'da Sosyal Dayanışma Müesseseleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1997, S.130-131; Yusuf el-Kârdavî, *Fıkhü'z-Zekât*, Beyrut, 1969, II/879.

sulanıyorsa onda bir, emek harcanarak sulanıyorsa yirmide bir vergi alınır.²⁵ Öşür genel olarak zekât içerisinde değerlendirilir.

Hizmetler için devlete vergi vermek şarttır. Kur'an'da vergi kelimesinin karşılığı olarak "harç, zekât, ganimet, cizye" kelimeleri kullanılır.²⁶ Vergi ile ilişkilendirilen ayetler şu şekilde sıralanabilir:

Namazı kılın, zekâti verin ve rükû edenlerle birlikte rükû edin.(Zekât)²⁷

İyilikte ve fenalıktan sakınmada yardımlaşın. (iane)²⁸

Dediler ki: "Ey Zülkarneyn! Ye'cuc ve Me'cuc bu yerde fesat çıkarıyorlar. Onun için, bizimle onlar arasında bir set yapman şartıyla sana bir vergi versek olur mu?"

Dedi ki: "Rabbimin beni içinde bulundurduğu nimet ve kudret daha hayırlıdır. Siz bana kuvvetinizle destek olun da, sizinle onlar arasına aşılmaz bir engel yapayım."

"Bana, demir kütleleri getirin."

Nihayet dağın iki yanı arasını aynı seviyeye getirince (vadiyi doldurunca): "Üfleyin! (körükleyin)" dedi. Artık onu kor haline sokunca: "Getirin bana, üzerine bir miktar erimiş bakır dökeyim" dedi. Bu sebeple onu ne aşmaya muktedir oldular ne de onu delebildiler. (iane)²⁹

O, çardaklı-çardaksız olarak bahçeleri, ürünleri, çeşit çeşit hurmalıkları ve ekinleri, zeytini ve narı (her biri) birbirine benzer ve (her biri) birbirinden farklı biçimde yaratandır. Bunlar meyve verince meyvelerinden yiyin. Hasat günü de hakkını (öşürünü) verin, fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez. (Öşür)³⁰

Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Resulünün haram kıldığını haram saymayan ve hak din İslâm'ı din edinmeyen kimselerle, boyun eğerek kendi elleriyle cizyeyi verinceye kadar savaşın.(Cizye)³¹

Bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah'a, Peygamber'e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir...(Humus)³²

Bu ayetlere iktisadi açıdan baktığımız zaman yardımlaşma belirli işlerin icrası için gerekli olan bir şeydir. Bu yüzden bu yardımlaşmanın organizeli bir hale gelmesi, hizmetlerin yürütülebilmesi için devlete vergi verilmesi meşru bir davranış ve yerinde bir hükümdür. Çünkü elimizde bir iş yapmak ve hizmet etmek için ortak giderden harcayacağımız bir ödeneğin bulunması şarttır. Müreffeh bir ortamda yaşayabilmenin gereklerinden olarak yol, su, elektrik, eğitim vs. gibi hizmetlerin aksamadan icra edilebilmesi için herkesin bir vatandaşlık görevi olarak bu havuza katkıda bulunması zorunludur.

²⁵ Döndüren, Hamdi, *Öşür Maddesi*, ŞİA, Şamil Yayınevi, İstanbul, Haziran, 2000, VI/324-325; Davudoğlu, Ahmet, *Sahihi Müslim Tercüme Ve Şerhi*, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1978 V/280.

²⁶ Bkz. Bakara, 2/43; Kehf, 18/94; Tevbe, 9/29, vd.

²⁷ Bakara, 2/43.

²⁸ Maide, 5/2

²⁹ Kehf, 18/94-97.

³⁰ Enam, 6/141.

³¹ Tevbe, 9/29.

³² Enfal, 8/41.

a) Bir Vergi Olarak Zekât

Zekât, temizlik, artma, bereket manalarına gelir. Zekât, insanların cimrilik, bencillik gibi duygulardan ve (servet edinirken başkalarının hakkı kendisine geçme ihtimaline binaen) kul hakkından manevi yönden arınmasına vesile olur. Bu yüzden insanı manevi olarak arıtmak manasında ona zekât adı verilmiştir.³³

Zekât da devlete belirli yerlere harcaması için zenginler tarafından verilen bir vergi türüdür.

*Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihat edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.*³⁴

Zekâta calibi dikkat konulardan bir tanesi de sadaka gibi gönüllü olarak değil de zenginden zorunlu olarak alınması ve sadece bu işin organizasyon masraflarına, ihtiyaç sahiplerine, kölelikten kurtarılmak istenenlere (günümüzde esirlikten ve rehin alınmaktan kurtarılmak istenenlere), Allah yolunda cihat edenlere ve kalbi İslâm'a ısındırılmak istenenlere aktarılmasıdır.³⁵ Yani toplumda sosyal soruna yol açabilecek her türlü probleme engel olmak için bu yerlere sarf edilmesi gerekir.³⁶

Zekât müessesesine yukardaki bilgilerin penceresinden baktığımız zaman aynı şekliyle olmasa da Avrupa'da ve birçok ülkede çeşitli şekillerde icra edildiği görülmektedir. Örneğin vergiye müstahak olmuş kişilerden alınan vergiler ile oluşturulan fonlar aracılığıyla; ihtiyaç sahiplerine, parasız eğitime, sosyal faaliyetleri icra eden dernek ve kuruluşlara, yeşil kart gibi adlar altında sosyal sigortalar ile sağlık başta olmak üzere birçok alanda yapılan icraatlara ve kendisini iyi bir millet olarak göstermek isteyen uluslararası kuruluşlara destek faaliyetleri yürütülmektedir. Zekât konusu, bu ihtiyaçlara cevap verebilmek için İslamiyet'in başlangıcından beri icra edilen³⁷ özellikle Kur'an aracılığıyla onlarca ayette Allah (cc) tarafından emredilen bir ekonomik olgudur.³⁸

Zekât, yukarıdaki ayette belirtilen sekiz yere verilir. Bu belirtilen yerlerin ortak özellikleri ihtiyaç içerisinde olmaları ve gelirlerinin ihtiyaçları karşısında yetersiz kalmasıdır. Eğer burada zikredilen ihtiyaç sahiplerinin en azından asgari ihtiyaçları karşılanmadığı zaman tasvip edilmeyecek birçok kötü durum vuku bulacaktır. Örneğin toplumda hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, dilencilik gibi istenmeyen durumlar ortaya çıkacaktır. Ayrıca zekât verilmediği zaman insanların faydasına olup da yapılması gereken birçok iş gerekli ödenek temin edilemediği için yerine getirilemeyecektir. Borcunu ödeyemeyen kişiler kimi zaman cinnet geçirip ya kendisinin ya da etrafındaki

³³ Erkal, Mehmet, "Zekat Mad.", DİA, TDV Yayınları, İstanbul, 2013, XXXIV, s.197.

³⁴ Tevbe, 9/60.

³⁵ Tevbe, 9/60.

³⁶ Zaim, Sabahattin, *Türkiye'nin 20. Yüzyılı Toplum/İktisat/Siyaset*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2005, I/491.

³⁷ Zaim, I/490.

³⁸ Bkz. Bakara, 2/43, 83, 110, 177, 277; Nisa, 4/77, 162; Maide, 5/12, 55; A'raf, 7/156; Tevbe, 9/5, 11, 18, 60, 71; Meryem, 19/31, 55; Enbiya, 21/73; Hac, 22/41, 78; Mü'minûn, 23/4; Nur, 24/37, 56; Naml, 27/3; Rum, 30/39; Lokman, 31/4; Ahzap, 33/33; Fussilet, 41/7; 58/13; Müzzemmil, 73/20; Beyyine, 98/5.

insanların can ve mal güvenliğine zarar verecektir. Ve yahut da borç bataklığına iyice batıp, faize ve tefecilere bulaşmış olacaktır. Köleler -bugünkü manada esirler- özgürlüğüne kavuşamadığı zaman insan onuruna yaraşır bir hayat süremeyecektir. Tüm bunları göz önünde bulundurduğumuzda zekât ibadetinin niçin gönüllü değil de zorunlu ibadetler arasında zikredildiğini anlamış oluruz.

Zekât ile ilgili açmamız gereken bazı önemli noktalar vardır. Bunlardan biri de ihtiyaç sahiplerinin mallarımız üzerindeki hakkıdır. Çünkü karşılıklı iş görmenin zorunlu olduğu sosyal yaşamda herkesin bir rolü vardır. Her insan toplumda oynadığı role göre bazen direkt olarak bazen de dolaylı olarak karşılığını alır. İhtiyaç sahibi olanlar Allah'a karşı samimiyetini göstermek isteyen zenginler için esasında bir fırsattır. Kişiler bu sayede Allah'ın rızasını kazanırlar. Kur'an daha bizim kavrayamadığımız bazı hikmetleri içerisinde barındırarak birçok âyette ihtiyaç sahiplerinin hakkı olduğunu belirtir.

*Öyle ise akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver. Bu, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak isteyenler için daha hayırlıdır. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir. İnsanların malları içinde artsın diye faizle her ne verirseniz, Allah katında artmaz. Ama Allah'ın hoşnutluğunu isteyerek her ne zekât verirseniz; işte bunu yapanlar sevaplarını kat kat arttıranlardır.*³⁹

*Mallarında, muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır.*⁴⁰

*(Servet) toplayıp yığan kimse ki! Gerçekten insan, pek hırslı (ve sabırsız) yaratılmıştır. Kendisine fenalık dokunduğunda sızlanır, feryat eder. Ona imkân verildiğinde ise pinti kesilir. Ancak şunlar öyle değildir: "Namaz kılanlar ki, onlar namazlarında devamlıdır. (ihmal göstermezler) Mallarında, belli bir hak vardır, İsteyene ve mahruma (vermek için)."*⁴¹

Allah, sünnetullah gereği her kuluna ayrı bir görev ve yetenek vermiştir. Kimileri serveti yönetip onu işletirken, kimileri de fakirlik karşısında verilmesi gereken mücadelenin gereğini yapar. Dolayısıyla toplum düzenine bu açıdan bakıldığında her birey başkasının hizmetkârıdır. İşte bu düzen sayesinde insanların servet elde etmesi demek bu düzen içerisindeki insanların birbiri üzerinde haklarının olduğu gerçeğini ortaya çıkarır. Bu yüzden zenginin malında da fakirin hakkı vardır.

Zekâtın hikmetleri üzerinde düşündüğümüzde onun zorunlu bir ibadet olması ve zenginden alınıp sadece ihtiyaç sahiplerine harcanması işin kilit noktasını oluşturmaktadır. Zekât, daha önce de bahsettiğimiz gibi yoksulluktan ve gerekli ödenek bulunamamasından kaynaklanan birçok sosyal soruna daha ortaya çıkmadan engel olacaktır.

b) Topraktan Çıkan Ürünlerden Alınan Öşür Vergisi

³⁹ Rum, 30/38-39.

⁴⁰ Zariyat, 51/19.

⁴¹ Meâric, 70/18-25.

İslam vergi sistemi genel olarak üretimden ve servetten alınan vergiler üzerine bina edilmiştir. Günümüz vergi sisteminde olduğu gibi tüketimden vergi alınmaz.

*O, çardaklı-çardaksız olarak bahçeleri, ürünleri, çeşit çeşit hurmalıkları ve ekinleri, zeytini ve narı (her biri) birbirine benzer ve (her biri) birbirinden farklı biçimde yaratandır. Bunlar meyve verince meyvelerinden yiyin. Hasat günü de hakkını (öşürünü) verin, fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.*⁴² Bu ürünleri var eden Allah'tır. Onlardan öncelikli olarak sizler yiyin, başkalarının da bu ürünlerde sadaka, zekât, nafaka, komşu hakkı gibi hakları vardır. Bu ayet bunun ödenmesini emreder.⁴³

Bir görüşe göre öşür, zekât yükümlülüğü getirilmeden arazi mahsullerinden alınan bir tür vergidir. Daha sonraları zekât yükümlülüğünün gelmesi ile miktarı belirlenerek öşür adını almıştır. Bu tür arazilere de öşür arazisi denilmiştir.⁴⁴

Sonuç olarak topraktan elde edilen ürünlerde bir vergi söz konusudur. Bu vergi türünün dini kaide ve ilkelere göre belirlenerek yetkili kişilere verilmesi gerekir.

c) Gayri Müslimlerden Alınan Cizye Vergisi

Cizye, gayri müslimlerin erkeklerinden yılda bir defa can ve mal güvenliklerini sağlamak için alınan verginin özel adıdır. Belirli bir miktarı yoktur. Genel olarak dönemin şartlarına göre belirlenmiştir.⁴⁵

Cizye, şahıs başına İslam Şariatında zimmi halk üzerine tarh⁴⁶ edilen himaye ve emniyet vergisinin adıdır. Kadın ve çocuklarla, ihtiyar erkekler savaşmakla mükellef olmadıkları için cizye vergisinden muaf tutulurlar. Bazı görüşlerde sadece ehli kitaptan alınır dense de ayeti kerimede; *“Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Resulünün haram kıldığını haram saymayan ve hak din İslâm'ı din edinmeyen kimseler”*⁴⁷ zikredilir. Ehl-i kitap ahirete iman eder ve eski şariatlarda Allah'ın hükümlerine boyun eğler. Dolayısıyla ayeti kerimeye göre *Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen* müşriklerden de alınması söz konusudur. Yani Müslüman olmayan ve gelir elde edebilen her bireyden alınabileceği hükmünü ayetlerden çıkarmak mümkündür.

⁴² Enam, 6/141.

⁴³ Heyet/ komisyon, *Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2012, II/479.

⁴⁴ Şafak, Ali, *İslam Arazi Hukuku*, Türdav Yayınevi, İstanbul, 1977, s.105.

⁴⁵ Şamil İslam Ansiklopedisi, *Cizye Maddesi*, ŞİA, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1999, II/19-20.

⁴⁶ Mükellefin vergi borcunu ödeyebilmesi için ödeyeceği miktarın hesaplanması veya bulunması işlemidir. Bkz.

https://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/vergi_tebliği_vergi_tarhi_tahakkuku_tahsili.html, 19/06/2016.

⁴⁷ Tevbe, 9/29.

d) Ganimetlerin Beşte Biri Olarak Verilen Humus Vergisi

Ganimetlerinde vergi statüsünde değerlendirilmesi gerekir. Zira ganimetlerin 1/5'i Allah ve Resul'ü adına devlete verilmek zorundadır. Mevzu bahis edilen ayette biz Müslümanlara hitaben; "*Bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah'a, Peygamber'e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir...*"⁴⁸ buyrulur. Mezkûr ayet ile ilgili klasik ve çağdaş müfessirlerimizin yorumlarına başvurmak gerekir ise öncelikli olarak geçmiş birçok tefsir kaynağını eserinde ustalık ile işleyen, Osmanlı'nın son âlimlerinden, merhum Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın bu ayetle ilgili izahatına bakabiliriz. Yazır eserinde şu ifadeler yer verir: "İlk önce ganimetin 1/5'ini Allah için ayırmak, onu da 5 hisseye ayırıp ayette açıklandığı gibi bu beş gruba taksim etmek gerekir. Yani Allah kendi hakkı olarak zikrettiği 1/5'i yine beşe ayırıp önce Rasullullah'a sonra da sırasıyla zikredilen bu insanlara verilmesini emreder."⁴⁹ Tabii belirtmek gerekirse Peygamber ve onun yakınlarına vermek meselesi günümüzde yeniden ele alınması gerekir.

Ganimetlerin 1/5'i Allah'a ve Resulüne, onun yakınlarına yani Haşim ve Muttaliboğullarına; yetimlere yani babaları ölen fakir Müslüman çocuklarına; yoksullara yani Müslümanlardan ihtiyaç sahiplerine; yolculara yani sefer için memleketinden uzak düşmüş Müslüman yolculara aittir.⁵⁰ Bu taksim Hz. Peygamber döneminde peygamber ile gerçekleştirilirken bugün onun misyonunu üstlenme gayretinde olan ulu'l emirler ve devlet eliyle gerçekleştirilmelidir. Binaenaleyh bunu devlet yetkililerine teslim etmek Müslümanlar üzerine bir vecibe niteliği taşımaktadır.

Ancak şu hususu da belirtmemiz gerekir ki ganimet meselesi savaş tazminatları içerisinde değerlendirilmelidir. Çünkü İslam ganimeti savaş giderleri ve savaşta kaybedilen mallar ve canlar karşılığında tazminat olarak almaktadır. Aksi takdirde yağmacılık gibi değerlendirilebilir. Bu da İslam'ın ruhuyla bağdaşmayan bir algıdır. Vergi ile ilgili olan kısmı ise Allah ve Resul'üne ait olan kısmıdır. Çünkü burada savaşa katılanların aldığı ücret askerlik hizmetinin bedeli olarak değerlendirildiğinde bu ücretin yüzde yirmisi vergi olarak Allah ve Resul'ü adına devlete verilmiş olur.

e) İane (Yardımlaşma) Vergisi

Zekât, humus, öşür, cizye gibi vergiler belirli ihtiyaçların karşılanmasına yönelik özel vergilerdir. Ancak sürekli değişen ve gelişen iktisadi olgu içerisinde ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara cevap verebilecek ve içtihaden konulabilecek vergiye kapı aralayan vergi iane vergisidir. Her ne kadar alenen zikredilip klasik kitaplarda yer almasa da Maide Suresinin 2. Ayetinde geçen; "iyilikte ve fenalıktan sakınmada

⁴⁸ Enfal, 8/41.

⁴⁹ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kuran Dili*, Sadeleştirenler: Lütfullah Cebeci vd., Akçağ Yayınları, Ankara, 1995, IV/138.

⁵⁰ Zuhayli, Vehbe, *Tefsirü'l-Münir*, Çev: Ahmet Efe, Beşir Eryarsoy vd., Risale Yayınları, İstanbul, 2005, V/247.

yardımlaşın” ayeti bu vergiye dayanak oluşturabilir. Zira verginin en önemli amaçlarından birisi de belirli işlerin çözüme kavuşmasında gerekli olan kaynağın temin edilmesidir. Bu işin organize hale getirilip yürütülmesi de bu verginin ihdas edilmesi ile mümkün olur. Güzel şeylerin ortaya konulması ve kötü şeylerin bertaraf edilmesinde böyle bir vergiye şiddetle ihtiyaç duyulur. Çünkü İslam mefsedete giden yolları kapatırken, iyiliğe giden yolları da açmak gayesindedir.⁵¹

C) İslam’ın Ahlaki Öğretilerinin Vergiye Yansıması

Kur’an’da ve hadislerde, adalet,⁵² eşitlik,⁵³ itidal⁵⁴ ... vs. konuları hakkında birçok hüküm vardır. Bu hükümler evrensel olarak geçerli olduğu gibi -zaruret olmadığı müddetçe- özel meseleler hakkında da geçerlidir. Vergi üzerinden değerlendirecek olursak vergide de bu ilkeler geçerlidir. Verginin tarh ve tahakkukunda uygulanacak olan ve Adam Smith tarafından ileri sürüldüğü iddia edilen vergileme prensipleri (eşitlik, belirlilik, uygunluk ve iktisadilik esasları)⁵⁵ modern vergi uygulamalarından ziyade, İslam’ın vergi anlayışına daha yakındır, diyebiliriz.⁵⁶ Çünkü bu esaslar vergilerin ihdasında, eşitlik, adalet ve uygun kaynak dağılımı gibi bir takım hedeflere ulaşılabilmesi için göz önünde bulundurulması gereken esaslardır.

Mü’minler Zekât/Vergi Vermek İçin Çaba Göstermeli

Zekât, maddiyattan ödün verip malın bir kısmını başkalarına bağışlamak anlamına geldiği için iman etmeyenlere ve Allah’a teslimiyeti içine sindirememiş kişilere ağır gelir. Ancak iman etmiş kişiler elindeki nimetlerin gerçek amaç olan Allah rızasını kazanmaya araç olduğunu anladıkları vakit görevlerini yerine getirmenin sorumluluğu içerisinde zekât görevini ifâ etmek için çaba gösterirler.

*Onlar (müminler) zekât-vergi vermek için çaba gösterenlerdir.*⁵⁷

*Nice adamlar vardır ki, ne bir ticaret, ne de bir alış-veriş, Allah’ı anmaktan (O’na ibadet etmekten ve emirlerine bağlanmaktan), namazı gereği üzere kılmaktan ve zekât vermekten kendilerini alıkoymaz. Onlar, bir günden (kıyametten) korkarlar ki, o günde kalpler ve gözler korkudan halden hale döner kıvranırlar.*⁵⁸

İnsan nefesine aldanıp o doğrultuda hareket ettiği vakit dinen zorunlu olan zekâtı vermemenin yollarını arayacaktır. Bunun için dinen de ahlaken de tasvip edilmeyen birçok hileye başvuracaktır. Günümüzde de vergi kaçırmak tabiri ile nitelendirilen vergiyi vermemek ya da az vermek için mükelleflerin birçok hileye başvurması buna en güzel örnektir. Allah (cc) Kur’an vasıtasıyla böyle bir davranışın önüne set vurmak için

⁵¹ Karaman, Hayreddin, Ana Hatlarıyla İslam Hukuku 1, Ensar Yayınları, İstanbul, Ts, s.128-129.

⁵² Bakara, 2:282; Ali İmran, 3:21; Nisa, 4:58, vd.

⁵³ Fussilet; 41/10.

⁵⁴ Furkan 67; Buhari, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh*, I/36.

⁵⁵ Yaşa, Memduh, *Ak İktisat Ansiklopedisi*, Ak Yayınları, İstanbul, 1973, s.947; Eskicioğlu, Osman, *Modern Vergi Anlayışı ve Zekât*, DEO İlahiyat Fakültesi Dergisi, İzmir, 1989, Sy. 5, s.236.

⁵⁶ Eskicioğlu, s.236.

⁵⁷ Müminun, 23/4

⁵⁸ Nur, 24/37.

müminleri uyarmaktadır. Vermemek ya da az vermek için değil de vermek için çalışması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

D) Klasik Kitaplarda Zekât ve Öşür

İslam hukukuna göre vergiye tabi olan bu mallar şu şekilde özetlemek mümkündür:

- 1- Altın, gümüş ve ekonomik değeri olan her türlü paralar.
- 2- Meralarda otlayan deve, sığır, manda, koyun, keçi, at ve diğer hayvanlar.
- 3- Ticarete alınan, satılan ve bütün ticari akitlere konu olan her çeşit mallar.
- 4- Bütün ziraî mahsuller; tahıllar, sebzeler, meyveler...
- 5- Petrol, maden, taş ve diğerleri gibi, yeraltı ve yerüstü servetleri.⁵⁹

İlk üç kalem malda verginin tahakkuk edebilmesi için, bu mallar nisaba ulaştıktan sonra, üzerlerinden bir yıl geçmesi yani nisaba ulaştığı andan itibaren bir yıl sonra vergi alınması gerekir. Son iki kalem malda ise böyle bir şart yoktur. Bu mallar elde edilince vergileri de hemen verilir.⁶⁰ Modern vergide verginin hesaplanabilmesi için beyanname usulü, götürü usulü, karine usulü ve idarece takdir usulü gibi metotlar uygulanmaktadır.⁶¹ Bunlardan sadece birincisi yani beyanname usulü İslam vergi sistemine uygun düşmektedir. Buna göre verginin tarhına esas teşkil edecek bütün bilgiler mükellef tarafından vergi memuruna bildirilir. Mesela altın, gümüş, para ve ticaret malı gibi ekonomik değerlerden birisine sahip olan mükellef, kendisinin bir yıldan beri 40 Reşat altını veya 40 milyon lirasının bulunduğunu beyan ederse -nema, nisap ve yıllanma gibi şartlar mevcut olduğundan- bu kalem mallarda vergi oranı kırkta bir olduğu için bir milyon lirayı veya Reşat altınlarından birisini devlete vergi olarak verir. Burada koyun deve ve sığır gibi vergi alınan hayvanlardan da misal vermek gerekirse, onların vergilerini de yine Peygamberimiz şöyle tahakkuk ettirmiştir: “Her 40 koyunda 1 koyun verilir. 40'dan 120 koyuna kadar 1 koyundur. 120'den 200'e kadar 2 koyun, 200'den 300'e kadar 3 koyun verilir. Bundan sonra her 100 koyunda 1 koyun olarak devam eder. 5 deve için 1 koyun, 10 deve için 2 koyun, 15 deve için 3 koyun, 20 deve için 4 koyun verilir. 20'den 35'e kadar iki yaşında 1 dişi deve, 35'ten 45'e kadar üç yaşında 1 dişi deve. 45'ten 60'a kadar dört yaşında 1 dişi deve, 60'tan 75'e kadar beş yaşında 1 dişi deve, 75'ten 90'a kadar iki yaşında 2 dişi deve, 90'dan 120'ye kadar dört yaşında 2 dişi deve verilir. 120'den sonra her 50 deve için dört yaşında 1 dişi deve ve her 40 deve için de üç yaşında 1 deve verilir. 30'dan az olan sığırın vergisi yoktur. 30'dan 40'a kadar iki yaşında 1 dana; 40 olunca üç yaşında 1 dana verilir. 40'tan çok olunca her 30 sığır için iki yaşında 1 dana ve her 40 sığır için de üç yaşında 1 dana vergi verilir.”⁶²

⁵⁹ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Büyük İslam İlmihali*, Semerkant Yayınları, İstanbul, 2014, s.384-400.

⁶⁰ İbn Kudame, *el-Muğni*, Beyrut, 1985, II/257.

⁶¹ Yaşa, Memduh, *Ak İktisat Ansiklopedisi*, Ak Yayınları, İstanbul, 1973, s.883.

⁶² Eskicioğlu, s.235-236; Ebu Yusuf, *Kitabü'l Harac*, Çev: Ali Özek, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1970, s.133,134.

Öşür, yukarıda da bahsettiğimiz gibi topraktan çıkan ürünlerde yağmur ile sulandığında 1/10; bilek gücü ile sulandığında 1/20 oranında alınan vergidir.⁶³

Kur'an'da zekâtın verilmesi hakkında birçok ayet vardır.⁶⁴ Ancak zekâtın miktarı hakkında herhangi bir hüküm belirtilmemiştir. Bununla alakalı hükümler hadislerden çıkartılmıştır.⁶⁵ Bunun hikmeti iktisadi hayatın değişken olmasıdır. Çünkü enflasyon bölgelere ve zamana göre sürekli değişkenlik arz etmektedir. Burada özellikle üzerinde durulması gereken konu zekât hakkında fıkıh kitaplarında altın, keçi, koyun, deve vs. üzerinden hesaplanan nisap miktarlarıdır. Bu miktarlar gerçek değere vurulduğu zaman her birinin arasında fahiş meblağlar ortaya çıkar. Örneğin altının nisap miktarı 85 gr olarak belirlenmiştir.⁶⁶ Günümüzde 85 gr altının yaklaşık olarak satış fiyatı üzerinden (117 TL) $117 \times 85 = 9.945$ TL'ye karşılık geldiğini görürüz.⁶⁷ Aynı şartlarda ortalama olarak bir koyunun ortalama fiyatı 750 TL'den hesaplanacak olursa nisap miktarına binaen $40 \times 750 = 30.000$ TL'ye tekabül eder. Görüldüğü gibi zenginlik sınırı burada yaklaşık olarak 3 kat artmış olur. Bu hesaplamayı sığır üzerinden yapacak olursak ortalama fiyatı 3.000 TL olan sığırı nisap miktarına endekslediğimizde $30 \times 3.000 = 90.000$ TL'ye tekabül eder. Burada da koyunun nisap miktarına göre zenginlik sınırı 3 kat artmış olur. Diğer bir taraftan malların cinslerine, yaşına, iyi beslenmiş olmasına ve bölgeler arası fiyat farkına bakıldığında bu oranların arasındaki farkın çok fahiş meblağlara ulaştığını görürüz.

Bunlar klasik usuldeki nisap miktarı ile alakalı illetlerdir. Bir de zekâtı verirken adalet, iktisadilik gibi ilkelerin çiğnenmesine sebep olan illetler vardır. Yine klasik zekât nisabına göre 120 koyun üzerinden 2 koyunun zekât olarak verilmesi demek yukarıda yaptığımız hesaba göre $120 \times 750 = 90.000$ TL'den $(90.000/120) \times 2 = 1.500$ TL zekât vermek demektir. Oysa sığırın klasik usuldeki nisap miktarına göre ortalama bir sığır fiyatı üzerinden 1/30'unu zekât olarak vereceği için $30 \times 3.000 = 90.000$ TL'de $(90.000/30) \times 1 = 3.000$ TL zekâtının verilmesi söz konusudur. 90.000 TL değerinde nakit serveti olan kişi ise bunun 1/40'ını zekât vereceği için $(90.000/40) \times 1 = 2.250$ TL zekât vermiş olur. Üç durumda da reel zenginlik üzerinden 90.000 TL'lik bir servet söz konusu olduğu halde, verilen zekât birinde 1.500 TL, birinde 3.000 TL iken diğerinde yaklaşık 2.250 TL'dir.

Bir başka illet de nisaba ulaşan malların sayılarına göre verilen zekâtında gizlidir. Örneğin 120 koyunu olan bir kişi 2 koyununu zekât olarak verirken 119 koyunu olan bir kişi 1 koyun zekât vermiş olacak. Ya da ortalama fiyatı 3.000 TL'den 30 tane sığırı olan bir kişi bunun zekâtını verirken, ortalama fiyatı 5.000 TL'den 29 tane sığırı olan bir kişi hiç zekât vermeme hakkına sahip olacak.

Yine klasik zekât anlayışına göre içerisinde oturduğu milyon dolarlık bir villası ve binek olarak kullandığı son model bir arabası bulunan bir kişinin başka geliri ve malı

⁶³ Erkal, Mehmet, "Öşür Mad.", *TDVİA*, TDV Yayınları, İstanbul, 2007, XXXIV/97.

⁶⁴ Bakara, 2/43, 83, 110; Hac, 78; Nur, 56...

⁶⁵ Eskicioğlu, s.235.

⁶⁶ Erkal, Mehmet, "Zekat Mad.", *TDVİA*, TDV Yayınları, İstanbul, 2013, XXXIV/199.

⁶⁷ <http://www.altinkaynak.com.tr/Altin/Kur>, 02/06/2016.

olmadığı takdirde zekâtın muaf olması gerekir. Ancak kirada oturan ve arabası olmayan ve 85 gr altını ya da nisap miktarına ulaşan malı olan bir kişinin zekât vermeye mecbur tutulması klasik zekât anlayışında bulunan bir başka problemdir.

Öşür, fıkıh kitaplarında tarladaki üründen yağmur suyu ile sulandığı vakit 1/10, insan gücü ile sulandığı vakit 1/20 oranında alınan verginin adıdır.⁶⁸ İlk bakışta normal şartlara göre gayet yerinde vaz edilmiş bir vergi türüdür. Ancak şartların her bölgede ve zamanda aynı olmadığı aşikârdır. Zira ülkelerin gelişmişlik seviyesini de göz önünde bulundurduğumuzda bu vergilerin çiftçiye çok ağır gelmesi ile üretimde gerileme söz konusu olmaktadır. Üstelik ülke ekonomisi için bu mallardan bırakın vergi alınmasını yeri geldiğinde para, yakıt, tohum, gübre vs. desteği sağlanarak ya da üretilen mallar belirli saklama ofislerinde depo edilmek üzere devlet tarafından satın alınarak üretim teşvik edilmektedir. Yine iktisadi olaylardaki değişkenlerin fazla olması sebebiyle olmalı ki ilahi hikmet gereği yüce kitabımız Kur'an'da öşür hakkında tayin edilmiş bir oran yoktur. Oranı, bulunulan bölgenin şartlarına göre vaz edilmiş bir vergi türüdür.

Öşür ile ilgili bir başka husus da öşürde nisabın aranıp aranmayacağı hususudur. Çünkü sebze ve meyvelerin birçoğu üzerinden bir yıl geçecek kadar dayanıklı değildir. Bu yüzden bazı durumlarda nisabın tespit edilmesi pek mümkün değildir. İmam-ı Azam Ebu Hanife böyle durumlarda nisaba bakılmaksızın vergi alınması gerektiğini söylerken İmameyn'in görüşü bu tür ürünlerden vergi alınmayacağı yönündedir.⁶⁹ Şu var ki belirli zaman ve şartlara göre vergi alınması veya alınmaması gerekliliği doğabilir. İktisadi olayların değişkenliği nedeniyle öşüre genel bir standart getirilmesi pek mümkün değildir. Çünkü dinin amacı maslahattır. Ve İnsanların faydasına olan işleri şer-î çerçeve içerisinde ihdas etmeye çalışır.

Sonuç

Klasik kitaplarda zekât ile ilgili ortaya koyulan nisap miktarları ile vergide eşitlik, adalet, iktisadilik, itidallilik gibi prensipler ortadan kaldırılmış olup bu şekilde uygulandığında İslam'a, İslam dini adına zulüm yapılmış olur. Oysa nisap miktarları Kur'an'da özellikle belirtilmeyerek bu konunun bulunulan coğrafyanın yapısına, zenginliğine, potansiyeline, imkânlarına, enflasyon oranlarına ve içinde bulunulan zamana göre şekillenmesinin yolu açık tutulmuştur. Tüm bu hükümler hadislerden faydalanılarak tahrir edilmiştir. Oysa Peygamber efendimiz (sav) bu hükümleri o günün şartlarına göre belirleyip ihdas etmiştir. Günümüzde bu meselelerin adalet, eşitlik, itidallilik gibi prensipler gereğince güncellenmesine ihtiyaç vardır. Mecellede de belirtildiği gibi; "Ezmanın tagayyürü ile hükümlerin tagayyürü inkâr edilemez."⁷⁰ İlkesi gereği böyle olması bir zorunluluktur. Aksi takdirde ya İslam kaidelerine göre yönetilmeyen bir ülkenin çatısı altında yaşamaya mecbur bırakılırız ya da İslam dininin ilkelerini çiğniyormuş da kafamıza göre hüküm koyup dini tahrif ederek bir hayat yaşıyormuş hissiyatı ve düşüncesi içerisinde yaşamaya devam ederiz.

⁶⁸ Erkal, Mehmet, "Öşür Mad.", *TDVİA*, TDV Yayınları, İstanbul, 2007, XXXIV/97.

⁶⁹ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Büyük İslam İlmihali*, s.397.

⁷⁰ Mecelle 39. Mad.

Dinimiz kolaylığı esas alıp, tıkanıklığa neden olan şeylerin bertaraf edilmesini öngörür. Vergi konusunda da elbette kolaylığı tasvip eder. Ana ilkeleri çiğnemen, Kur'an'ın ortaya koymuş olduğu ahlaki ilkeleri hayatın her alanına uyarladığımız vakit bu sorunlar kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

Son olarak önemli bir meseleyi hatırlatmak faydalı olacaktır. Din bir çatıdır. Hayatın her tarafına nüfuz eder. Ele aldığımız her mesele hangi dalda olursa olsun dinin ilgi ve müdahale alanına girer. Ancak bu müdahaleyi İslam fikhının sadece ana konularında uzman olmuş kişiler değil de müdahale edilecek dalda uzmanlaşmış kişiler yapmalıdır. Örneğin tıp konusu ile alakalı bir meseleyi bu alanda uzman olan bir kişi İslam fikhının ana ilkeleri doğrultusunda İslam fikhında uzman bir fakih ile çözüme kavuşturmalıdır. Sosyolojik bir meseleyi sosyolog ele alırken, psikolojik bir meseleyi alanında uzman bir psikolog çözüme kavuşturmalıdır. Hakeza iktisadi meseleler de uzmanları tarafından çözülüp tertip edilmelidir. Günümüzde de bununla alakalı gerek eğitim sisteminden kaynaklanan gerekse farklı nedenlerden kaynaklanan birçok sorun vardır. Ana konularda dini eğitim alınırken fenni ilimlere ilgi gösterilmemektedir. Ya da tam tersi bir durum olarak fenni ilimler tahsil edilirken dini ilimler geri plana atılmaktadır. Bunun sonucu olarak sorunlara pratik çözüm bulamayan din adamları teoride ortaya koydukları çözümler(!) ile hayatı tıkanık bir hale getirmektedirler. Böylece din adamları itibar kaybederek hayatın pratiklerinde çok fazla söz sahibi olamamaktadırlar. Sonuç olarak ya dinsiz bir fen, ya da fensiz bir din türemiş olmaktadır. Bir an evvel köklü bir değişime gidilerek bu konular çözüme kavuşturulmalıdır.

Kaynakça

- EL-CEZİRİ, Abdurrahman, *Kitabü'l Fıkhı Ala'l Mezahibi'l Erbaa*, Mısır Trz. 2.baskı.
 BİLİCİ, Nurettin, *Türk Vergi Sistemi*, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri Yayınları, Eskişehir, 2013.
 BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Büyük İslam İlmihali*, Semerkant Yayınları, İstanbul, 2014.
Hukuku İslamiyye ve Istilâhâtı Fıkhiyye Kamusu, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1969.
 EL-BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmâîl, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh*, Çev. ve Tahric: Abdullah Feyzi Kocaer, Hüner yayınları, Konya, 2004.
 DAVUDOĞLU, Ahmet, *Sahihi Müslim Tercüme Ve Şerhi*, Sönmez Neşriyat A.Ş. Yayınları, İstanbul, 1978.
 DÖNDÜREN, Hamdi, “*Ganimet Maddesi*”, ŞİA, Şamil Yayınevi, İstanbul, 2000.
 “*İnfak Maddesi*”, ŞİA, Şamil Yayınevi, İstanbul, 2000.
 “*Öşür Maddesi*”, ŞİA, Şamil Yayınevi, İstanbul, 2000.
 EBU YUSUF, *Kitabü'l Harac*, Çev: Ali Özek, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul, 1970.
 ERKAL, Mehmet, “*Öşür Mad.*”, *TDVİA*, TDV Yayınları, İstanbul, 2007, XXXIV/97.
 “*Zekât Mad.*”, *TDVİA*, TDV Yayınları, İstanbul, 2013, XXXIV/199.
 ESKİCİOĞLU, Osman, *Modern Vergi Anlayışı ve Zekât*, DEÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi, İzmir, 1989.

HEYET/ KOMİSYON, *Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2012.

İBN KUDAME, *el-Muğni*, Beyrut, 1985.

KARAMAN, Hayreddin, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku 1*, Ensar Yay., İstanbul, Trz.

EL-KÂRDAVÎ, Yusuf, *Fıkhu'z-Zekat*, Beyrut, 1969, II/879.

EL-KASÂNİ, Alaüddin Ebü Bekr b. Mes'ud, *Bedâi'u's Sanaî' Fî Tertibi's Şerâi'*, Beyrut, 1974.

MUHAMMED HAMİDULLAH, *İslam Hukuku Etüdlere*, çev: Kemal Kuşcu, Bir Yayıncılık, İstanbul, 1984.

MUHAMMED EBU ZEHRA, *İslam'da Sosyal Dayanışma*, Çev: E. Rûhi Fığlalı - Osman Eskicioğlu, Yağmur Yayınları, İstanbul, 1969.

SABAN, Nihal, *Vergi Hukuku*, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri Yayınları, Eskişehir, Nisan, 2014.

ES-SERAHSİ, Muhammed b. Ahmed b. Ebi Sehl, *el-Mebsüt*, Beyrut, 1978.

ŞAMİL İslam Ansiklopedisi, "Cizye Maddesi", ŞİA, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1999.

"Zekat Maddesi", ŞİA, Şamil Yayınevi, İstanbul, 2000.

ŞAFAK, Ali, *İslam Arazi Hukuku*, Türdav Yayınevi, İstanbul, 1977.

ŞEKER, Mehmet, *İslam'da Sosyal Dayanışma Müesseseleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

YAŞA, Memduh, *Ak İktisat Ansiklopedisi*, Ak Yayınları, İstanbul, 1973.

YAZIR, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kuran Dili*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1995.

ZAİM, Sabahattin, *Türkiye'nin 20. Yüzyılı Toplum/İktisat/Siyaset, İşaret Yayınları*, İstanbul, 2005.

ZUHAYLİ, Vehbe, *Tefsirü'l-Münir*, Çev: Ahmet Efe, Beşir Eryarsoy vd, Risale Yayınları, İstanbul, 2005.

İnternet Kaynakları

<http://www.altinkaynak.com.tr/Altin/Kur, 02/06/2016>.

https://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/vergi_tebliği_vergi_tarhi_tahakkuku_tahsili.html, 19/06/2016.

<http://www.kuranfihristi.net/index.php#verseLink>, Erişim: 26/02/2016, bkz. Namaz maddesi.

<http://www.kuranfihristi.net/index.php#verseLink>, Erişim: 26/02/2016, bkz. Zekat maddesi.